

PROTOCOL DE PREVENCIÓ
DELS ABUSOS SEXUALS
EN L'ÀMBIT DEL LLEURE

AUTORS:

Pilar Polo

Cap del Departament de Formació
Fundació Vicki Bernadet

Laia Alamany

Responsable del Programa Discapacitat i Abús Sexual
Fundació Vicki Bernadet

Noemí Pereda

Grup de Recerca en Victimització Infantil i Adolescent
Universitat de Barcelona

Amb l'assessorament legal de:

Josep Maria Tamarit

Catedràtic de Dret Penal de la Universitat de Lleida
President de la Societat Catalana de Victimologia

INDEX

1. PRESENTACIÓ	3
2. PER QUÈ S'ELABORA AQUEST PROTOCOL?	4
3. FONAMENTS CONCEPTUALS	6
Què és l'abús sexual infantil?	6
Quins persones poden ser-ne víctimes?	9
Quants persones pateixen aquestes situacions?	9
Quines conseqüències poden tenir aquestes situacions?	10
4. OBJECTIUS	12
5. FOMENT DEL BON TRACTE	13
5.1. PAPER DELS/LES EDUCADORS/ES EN EL FOMENT DEL BON TRACTE	13
6. PROCEDIMENT A SEGUIR DESPRÉS DE DETECTAR UN CAS D'ASI	15
6.1. AGENT ASSESSOR DE PROTECCIÓ SOBRE ABUSOS SEXUALS.....	15
7. CIRCUIT DE NOTIFICACIÓ EN CASOS DE SOSPITA O CERTESA D'ABÚS SEXUAL INFANTIL	17
GUIA DE PREVENCIÓ DELS ABUSOS SEXUALS A LES ACTIVITATS.....	20
ANNEXOS	32

1. PRESENTACIÓ

En els darrers anys hem estat testimonis d'un augment en l'interès per la victimització d'infants, joves i persones amb discapacitat, tant a nivell professional com per part dels mitjans de comunicació, que ha mostrat que els maltractaments i els abusos sexuals són una realitat social per a la que tot el personal que treballa amb infants, adolescents, joves i persones amb discapacitat ha d'estar format i preparat.

Importants treballs nacionals i internacionals han posat de relleu l'elevada prevalença d'abusos sexuals en la societat, situant-se entre el 10% i el 20% de la població general i un número superior en el col·lectiu amb diferents capacitats, destacant les greus conseqüències que pot comportar en el correcte desenvolupament dels nens i nenes. De l'anàlisi de la nostra realitat s'extreu la necessitat que els professionals i les pròpies famílies es mantinguin alerta davant d'aquestes situacions, la qual cosa únicament es pot aconseguir amb la formació adequada.

El lleure és un espai inclusiu on s'hi troben infants, adolescents i joves, de tot tipus de famílies i contextos socials, amb tot tipus de característiques personals i amb tot tipus de vivències i experiències. Alhora, aquests nens i nenes conviuen amb altres infants, joves i adults, que els influeixen i incideixen en el seu creixement, ajudant-los a assolir les seves metes i objectius.

Aquesta xarxa d'interaccions socials fa de l'àmbit del lleure un entorn ideal per al correcte desenvolupament d'un infant, ja que l'educació no formal no només permet aprendre continguts educatius, sinó que ensenya a conviure i relacionar-se; així doncs, cal reconèixer que és un àmbit ideal per fomentar la inclusió social dels infants, adolescents i joves, independentment de les seves característiques, inclosos els que tenen altres capacitats. No podem negar però, els riscos que implica alhora aquesta diversitat de relacions i interaccions per a la victimització infantojuvenil, els maltractaments i, específicament, els abusos sexuals.

A la vegada, la possibilitat de crear vincles de confiança amb els professionals i voluntaris/es que gestionen els diferents recursos del món del lleure, augmenta la probabilitat que un infant, adolescent o jove verbalitzi situacions de maltractaments i abusos a persones que percep com properes i a la vegada amb situació d'ajudar-lo. Per tant, és fonamental que les persones que estan a prop d'aquests infants, adolescents i joves sàpiguen com s'ha d'actuar davant la revelació d'una situació d'abús sexual infantil, i també conèixer el circuit i els recursos als que pot acudir.

Cal tenir en compte que les relacions entre el personal del món del lleure i els infants, adolescents i joves són relacions verticals, que impliquen una desigualtat, basada en el major poder i autoritat del que disposa la figura adulta. Aquestes relacions asimètriques poden ser utilitzades de forma positiva, per establir els límits, ensenyar respecte i donar seguretat al menor, o de forma negativa, utilitzant-les per forçar al nen o nena a realitzar conductes que impliquen un greu risc per al seu desenvolupament, com són els maltractaments i els abusos.

La gran diversitat d'ofertes d'activitats de lleure existent al nostre país acull un percentatge elevat de la població infantil catalana de 3 a 18 anys, (encara que també hi ha entitats i empreses que realitzen activitats amb infants de 0 a 3 anys). L'any 2011, hi havia 1.451.899 menors de 0 a 18 anys a Catalunya, i un terç d'aquests participen d'alguna o algunes d'aquestes activitats. És important, doncs, que les persones que formen part del món del lleure coneguin les formes de prevenció i detecció primerenca d'aquestes situacions d'abusos sexuals.

2. PER QUÈ S'ELABORA AQUEST PROTOCOL?

L'Educació en el lleure, com a part de l'educació no formal, és una intervenció educativa en el temps lliure dels infants, adolescents i joves fora de l'ensenyament reglat i de l'àmbit familiar. La seva funció educativa és la transmissió de valors individuals i col·lectius, tot contribuint a l'educació integral dels infants, adolescents i joves, utilitzant els recursos que ofereixen les activitats pròpies del temps d'esbarjo. És un entorn ideal per fomentar la inclusió social i establir les bases per aconseguir una futura societat inclusiva. Per aquesta raó pensem que l'educació en el lleure té una importància fonamental per a la formació i la pertinença, d'incalculable valor en el procés de socialització de l'infant, així com indispensable com a agent de prevenció al transmetre i fomentar valors, actituds, normes i costums que permeten als infants anticipar-se als problemes i enfrontar els riscos del context en el que viu i es desenvolupa. Però a la vegada hem de ser conscients de què les activitats que es realitzen poden tenir riscos, si existeix un abús de confiança o els límits no queden clars. Tots aquests condicionants demanen de les persones que participen en l'educació en el lleure una formació i una gran responsabilitat en la protecció de la infància i sobretot d'aquells nens i nenes amb altres capacitats que els fan més vulnerables.

Si ens preguntem per què es necessari crear un protocol de prevenció dels abusos sexuals en l'àmbit del lleure, hem de pensar en tres respostes:

- per tal de protegir als infants, adolescents i joves que assisteixen a les activitats de lleure, gestionades per entitats de primer i segon nivell, d'aquesta greu forma de violència que afecta al seu desenvolupament i vulnera els seus drets.
- per tal de protegir als infants, adolescents i joves, que pateixen situacions d'abús sexual comès per un/a altre menor, poder donar resposta tant al menor víctima com al menor infractor.
- i també, a la vegada, per propiciar conductes saludables i afavoridores de relacions sanes i enriquidores, que no comportin risc ni per als infants ni per als adults, en les relacions entre el personal que treballa amb relació laboral o voluntària dintre de les entitats¹ del lleure i els infants, adolescents, joves i persones amb discapacitat.

L'objectiu és coordinar els esforços personals i materials de totes els agents que intervenen en l'educació en el lleure en la protecció dels infants i adolescents i dels seus drets i en defensa de la seva plena integritat i dignitat.

Tenint en compte les dades que mouen les entitats de primer i segon nivell del món del lleure, uns 500.000 menors i 25.000 monitors i caps, es posa de relleu la importància de treballar en la prevenció dels abusos sexuals, ja que poden arribar a una gran quantitat de població, infanto-juvenil. Si tenim en compte les dades aportades en l'apartat anterior, i situant-nos en el límit inferior, si només fos un 10% de la població infantil, segur que en les activitats de lleure que desenvolupen els diferents agents hi ha infants i adolescents que estan patint aquest tipus de situació.

¹ Cada vegada que s'escrigui ENTITAT, ens estarem referint a associacions i entitats de primer nivell del món del lleure, i a empreses del sector.

Per aquest motiu, sent conscients de la realitat a la que ens enfrontem, de la seva elevada freqüència, dels seus greus efectes per als infants, adolescents i joves; i de la responsabilitat legal que implica, el protocol és l'eina més adequada per:

- estar informats i preparats per a **dur a terme les intervencions** més adients davant aquests casos i,
- per **tenir un llenguatge comú que faciliti les coordinacions** amb el diferents organismes que treballen en la protecció de la infància

3. FONAMENTS CONCEPTUALS

Què és l'abús sexual infantil?

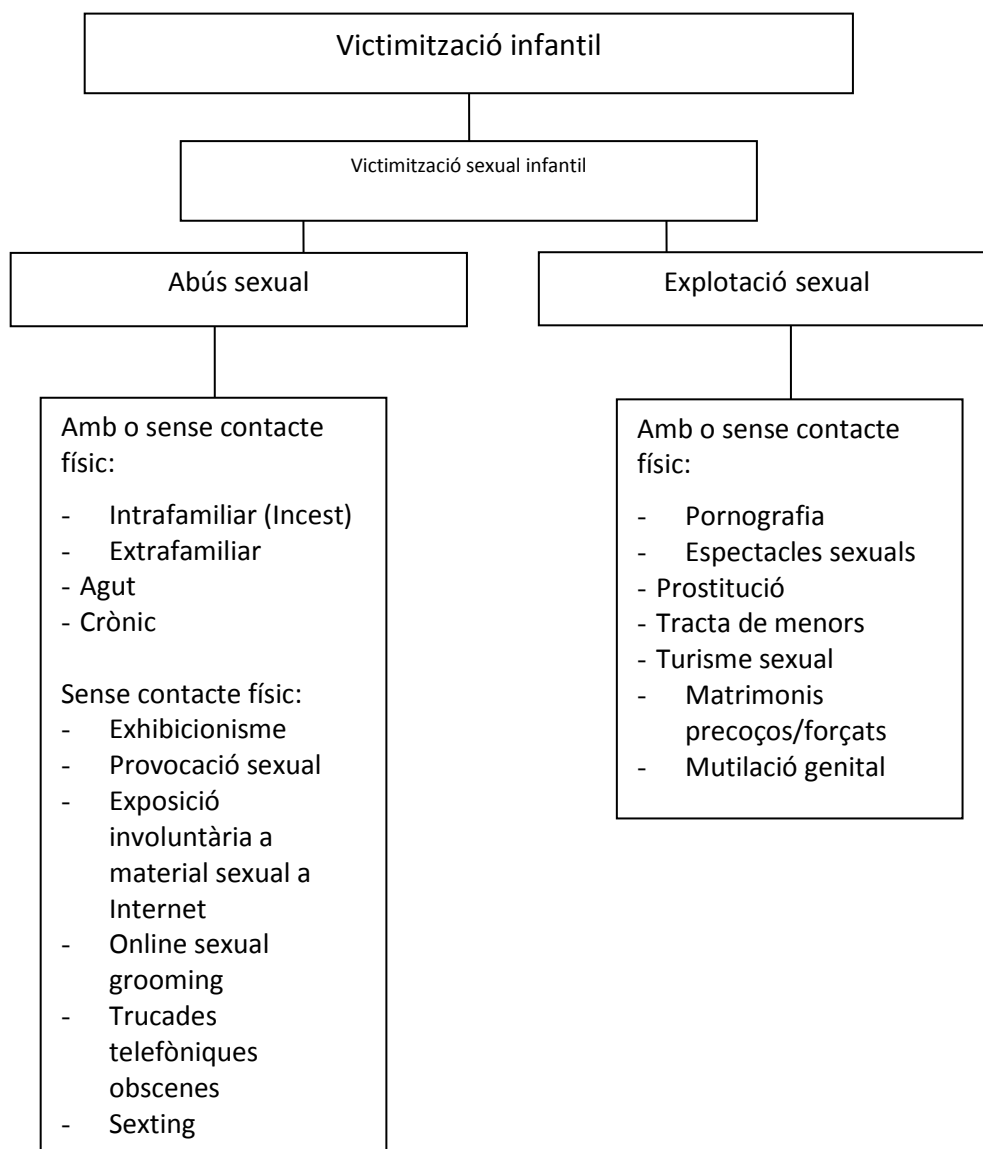
És la situació en la qual un infant o un/a adolescent és utilitzat/da per satisfer els desitjos sexuals de la persona adulta, o qualsevol persona de major edat o quan l'agressor/a està en una posició de poder o control sobre l'altre menor; ja sigui presenciant o participant en activitats sexuals que no comprèn o per a les quals no està preparat/da d'acord amb el seu desenvolupament i a les quals, per tant, no pot donar el consentiment .

COERCIÓ
es refereix al contacte sexual mantingut mitjançant l'ús de la força física, l'amenaça, la manipulació, la pressió, l'autoritat o l'engany, i ha de ser considerada criteri suficient per etiquetar una conducta sexual entre dues persones d'abús sexual, independentment de l'edat del presumpte abusador
ASIMETRIA D'EDAT, DESIGUALTAT MADURATIVA O DEPENDÈNCIA DE TERCERES PERSONES
l'asimetria d'edat, o desigualtat madurativa, impedeix la veritable llibertat de decisió de l'infant o adolescent i impossibilita una activitat sexual compartida, ja que els participants tenen experiències, grau de maduresa biològica i expectatives sobre la relació sexual molt diferents. Fa referència a l'asimetria en la posició de poder que ostenta la persona abusadora sobre la víctima, a saber, a major grau de dependència major dificultat en la capacitat de consentiment d'una persona respecte a la seva sexualitat.

Aquests criteris permeten saber en quines situacions la relació sexual mantinguda entre el menor i un altre individu, tingui l'edat que tingui, no és consentida, la qual cosa suposa una sèrie de conseqüències per al desenvolupament físic, psicològic, emocional i social del nen, nena o jove. Aquests criteris, però, van més enllà dels establerts en el Codi Penal Espanyol, que en el seu Llibre II, Delictes contra la Llibertat i Indemnitat Sexuals, únicament estableix com un delictes d'abús sexual a menors, aquells casos en els quals la víctima tingui menys de 13 anys, entenent que un menor d'aquesta edat no pot donar el seu consentiment per a mantenir relacions sexuals sota cap circumstància, atès que no comprèn el que aquest tipus de relacions impliquen.

Hem de ser conscients que existeixen múltiples conductes i situacions que poden incloure's dins del que podríem denominar *l'espectre de l'abús sexual infantil* i que tot professional ha de conèixer per poder realitzar una tasca de protecció i vetlla del correcte desenvolupament d'un menor.

En la Figura 1 es descriuen les tipologies de maltractament sexual infantil, elaborades a partir de la bibliografia més rellevant.

Dins de les tipologies de l'abús sexual infantil s'inclouen tant les conductes que impliquen contacte físic com són les carícies, la masturbació, o la penetració oral, anal o vaginal; com aquelles que no impliquen directament aquest contacte, com les proposicions verbals explícites, exhibir els òrgans sexuals amb el propòsit d'obtenir excitació o gratificació sexual, realitzar l'acte sexual intencionadament davant la presència d'un menor o, masturbar-se en presència d'un infant, o la utilització del menor per a la creació de materials pornogràfics.

D'altra banda l'abús sexual pot ser intrafamiliar, també denominat incest, que es produeix quan la conducta sexual és realitzada per un parent o per figures adultes que estiguin cobrint de manera estable el paper de figures parentals; o extrafamiliar, que es produeix quan hi ha una relació sexual entre un adult i un menor, exceptuant els casos assenyalats per l'incest. Cal tenir en compte que l'existència d'una relació estreta, d'intimitat i confiança, entre abusador i víctima abans de l'abús i, especialment, que l'abusador sigui intrafamiliar, destacant per la seva elevada freqüència la figura paterna, és una de les variables que implica un major risc de problemes psicològics posteriors per a l'infant, adolescent, jove.

Tindríem també abusos aguts, quan els sofreix en una única ocasió; o crònics, aquells que es produeixen en més d'una ocasió, poden perdurar llargs períodes de temps i solen ser comesos per persones de l'entorn del menor.

Els canvis socials i tecnològics donen lloc, al seu torn, a noves tipologies que els professionals han de conèixer. Dins de l'abús sexual sense contacte físic destaca l'exposició involuntària a material sexual a Internet, que cal diferenciar d'aquells casos en els quals el nen/a i/o adolescent, voluntàriament, accedeix a aquest tipus de materials. En l'exposició involuntària no existiria un agressor directe, sinó que el nen/a i/o adolescent, per si sol, en utilitzar Internet per xatejar, buscar informació o jugar, és exposat de forma involuntària a un material amb escenes sexuals explícites. Els autors advoquen per l'ús de programari que bloquegi o filtri aquest tipus de continguts i pel control i seguiment de l'adult davant l'ús d'Internet, com a mètodes de prevenció davant aquestes situacions.

Cal esmentar el denominat online sexual grooming o abús sexual a través d'Internet, referit a aquells casos en els quals un adult es connecta a Internet i estableix relació amb un nen/a i/o adolescent, habitualment fent-se passar per un altre jove o per un personatge conegut de l'àmbit juvenil, iniciant una relació sexual virtual, que comença per converses i pot acabar amb fotografies, vídeos sexuals, així com en els casos més greus, amb abusos en el món real.

Altres estudis han analitzat les característiques i efectes psicològics de les trucades telefòniques obscenes o del recent sexting, en referència a l'ús de telèfons mòbils amb càmeres incorporades per produir i distribuir imatges d'un mateix, o d'altres, en una postura o actitud provocativa que manifesten una clara intenció sexual. Els autors adverteixen del risc que implica l'ús de càmeres fotogràfiques digitals i d'Internet per a l'expansió de materials pornogràfics infantils i alerten als professionals de l'educació respecte a aquest tema, atès que moltes d'aquestes conductes tenen lloc a l'entorn escolar.

Finalment, és important destacar, per les seves característiques i efectes específics en les seves víctimes, l'explotació sexual infantil, considerada una de les violacions més severes dels drets humans de nens, nenes i adolescents i una forma d'esclavitud contemporània, basada en l'abús sexual del menor i en la seva remuneració econòmica o en espècie, ja sigui per a la pròpia víctima o per a terceres persones (UNICEF, 2006). Si l'abús sexual infantil és una problemàtica que ha estat invisible durant anys, l'explotació sexual de menors segueix sent un problema desconegut per gran part dels professionals constituint-se aquest maltractament sexual en una qüestió que afecta, en major o menor mesura, a tots els països, incloent-hi el nostre.

L'explotació sexual de nens, nenes i adolescents pot prendre diverses formes entre les quals destaca la utilització del menor per a pornografia infantil, els espectacles sexuals en els quals s'utilitzen menors, l'explotació de nens i nenes a través de la prostitució o prostitució infantil, el tràfic de nens, nenes i adolescents amb finalitats d'explotació sexual, l'explotació sexual comercial infantil en els viatges o turisme sexual infantil, entre d'altres. Els matrimonis precoços i/o forçats i la mutilació genital són també victimitzacions infantils vinculades amb la sexualitat i l'afectivitat on l'efecte de la cultura es fa patent, comportant una gran controvèrsia la seva consideració com a forma de maltractament infantil i, específicament, d'abús sexual en la infància. Destacar que, sense importar la cultura a la que pertanyi el menor, aquestes conductes el priven de tot allò que li correspon a la seva edat, violentant-se els seus drets més bàsics.

Quins persones poden ser-ne víctimes?

És important ser conscients que qualsevol persona pot ser víctima d'una situació d'abús, ja que no existeix un perfil o grup de característiques específiques que determinin la seva ocurrencia.

És cert, però, que s'han identificat una sèrie de factors de risc en els infants, joves i persones amb discapacitat davant els abusos sexuals.

Respecte a l'EDAT DE LES VÍCTIMES, el moment de major risc sembla situar-se a l'etapa prepuberal o preadolescència (habitualment entre els 8 i els 12 anys, si bé també poden trobar-se abusos sexuals abans i després d'aquestes edats). Aquests nens i nenes són encara joves i, per tant, fàcilment manipulables, però ja comencen a tenir caràcters de maduresa sexual, la qual cosa els fa especialment atractius per a les persones abusadores.

En relació al SEXE DE LES VÍCTIMES, els estudis indiquen l'existència d'un major número de nenes víctimes d'abús sexual. Cal tenir en compte, però, que la vergonya i l'aïllament que sent un infant víctima d'abusos sexuals de sexe masculí, fa que es consideri que aquests es troben subrepresentats i que hi ha moltes més víctimes de sexe masculí de les que inicialment podria pensar-se.

Cal tenir en compte també, que aquells infants amb una gran NECESSITAT DE SER ESTIMATS I VALORATS, amb BAIXA AUTOESTIMA, que no reben l'afecte que necessiten per part del seu entorn familiar, són també possibles víctimes de risc. La persona abusadora sap detectar a aquests infants, adolescents, joves, i li és fàcil apropar-se a ells i elles i fer servir la manipulació per a oferir-los l'atenció, l'afecte i les recompenses que semblen necessitar. L'ABSÈNCIA D'UNA FIGURA PROTECTORA real en l'entorn proper de l'infant, adolescent, jove fan que l'abusador hi pugui accedir fàcilment.

Quants persones pateixen aquestes situacions?

Tant els estudis nacionals, com internacionals, indiquen que l'abús sexual infantil afecta a una de cada quatre nenes i a un de cada sis nens, aproximadament. Els percentatges solen situar-se entre un 10 i un 20% de la població. Mentre que Nacions Unides valora que el 80% de les persones amb discapacitat intel·lectual amb patit una situació d'abús sexual durant la seva vida.

En el nostre país, són quatre els treballs que han obtingut dades similars i que mostren la realitat d'un problema que afecta cada any a milers de nens i nenes.

Segons l'estudi del Dr. Félix López (1994) de la Universidad de Salamanca, encarregat pel Ministerio de Asuntos Sociales, un 18,9% de la població espanyola ha patit abusos sexuals a la infància, dividint-se aquest percentatge entre un 15,2% d'homes i un 22,5% de dones.

Al País Basc, l'estudi del Dr. Joaquín De Paúl, Joel S. Milner, i Pedro Múgica (1995) mostra que un 13,4% dels estudiants universitaris bascos han patit aquesta experiència, un 9,7% dels homes i un 14,9% de les dones.

A Catalunya, l'estudi de les Dres. Noemí Pereda i Maria Forns (2007) indica que un 17,9% dels estudiants universitaris de Barcelona manifesten haver patit abusos sexuals amb contacte físic, distribuint-se en un 15,5% d'homes i un 19% de dones.

Finalment, el darrer estudi portat a terme pels Drs. David Cantón i Fernando Justicia (2008) obté xifres lleugerament inferiors, amb un 9,5% d'abusos sexuals infantils en els estudiants universitaris de Granada, un 6,5% d'homes i un 10% de dones.

Si bé no tenim dades científiques sobre la incidència dels abusos sexuals en persones amb discapacitat si que podem afirmar que es parla que la probabilitat de patir abusos sexuals és de 4 vegades superior que el de la població general.

Quines conseqüències poden tenir aquestes situacions?

L'abús sexual infantil és, en la gran majoria dels casos, una experiència amb un indubtable component traumàtic, que interfereix en l'adequat desenvolupament de la persona i afecta a múltiples àrees de la seva vida. La pràctica totalitat dels estudis realitzats sobre conseqüències psicològiques a curt termini en víctimes d'abús sexual infantil, constaten la seva elevada freqüència i diversitat. Només entre un 20 i un 30% de les víctimes romandrien estables emocionalment després d'aquesta experiència, si bé podrien acabar desenvolupant en etapes posteriors aquells efectes que haurien estat latents (López, 1996).

Cal tenir en compte que les conseqüències inicials que presenta la persona víctima d'abús sexual, tant en l'àmbit físic com psicològic, són, alhora, els seus indicadors, per la qual cosa cal conèixer amb detall aquest tipus de signes i estar alerta quan es presenten.

Els indicadors de l'abús sexual infantil, però, són molt diversos i no permeten parlar d'un síndrom d'infant abusat, o conjunt de símptomes definitoris, ja que no hi ha símptomes exclusius i unívocs que permetin detectar un cas d'abús sexual infantil amb total certesa i fiabilitat.

Tot i que la part física no és la més rellevant en la detecció d'aquests casos i que els professionals que treballen en centres del lleure no n'han de ser experts, sí que cal conèixer aquells indicadors més importants, tenint en compte que, en moltes ocasions, els abusos sexuals no impliquen contactes físics entre persona abusadora i víctima..

Cal estar atent a infeccions recurrents de les vies urinàries, malalties de transmissió sexual abans de la pubertat, dificultats per caminar o per seure, dolor, inflamació o picors a la zona genital, dolor a l'orinar, roba interior tacada o trencada sense explicacions aparents, cops, cremades i ferides en els genitals externs o l'àrea anal, entre d'altres.

Cal saber també però, que els indicadors de l'abús sexual infantil estan vinculats, principalment a l'àrea emocional i de comportament de l'infant com pot observar-se a la Taula 1.

Taula 1. Adaptació de Pereda (2009) i Echeburúa i Guerricaechevarría (2000)

Tipus d'efectes	Síntomes
<i>Problemes emocionals</i>	<p>pors i fòbies desconfiança depressió elevats nivells d'ansietat baixa autoestima sentiment de culpa vergonya estigmatització síntomatologia postraumàtica: malsons, somnis recurrents, conductes hipervigilants, respostes exagerades de sobresalt rebuig al propi cos conductes autolesives Ideació i conducta suïcida</p>
<i>Problemes cognoscitius</i>	<p>conductes hiperactives problemes d'atenció i concentració baix rendiment acadèmic</p>
<i>Problemes de relació</i>	<p>menor quantitat d'amics menys temps de joc amb els iguals aïllament dèficit en habilitats socials</p>
<i>Problemes funcionals</i>	<p>problemes de son canvis en els hàbits alimentaris pèrdua del control d'esfínters: enuresi i encopresi queixes somàtiques: mals de cap, mals d'estòmac</p>
<i>Problemes de conducta</i>	<p>conducta sexualitzada i comportament erotitzat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - masturbació compulsiva - imitació d'actes sexuals - ús de vocabulari sexual inapropiat - curiositat sexual excessiva - jocs i dibuixos de naturalesa sexual - conductes exhibicionistes - conducta seductora - problemes d'identitat i orientació sexual - conducta sexual promíscua <p>conducta disruptiva i disocial:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hostilitat - agressivitat - ira i ràbia - conductes oposicionistes - conductes desafiants - fugides de la llar <p>conductes addictives:</p> <ul style="list-style-type: none"> - abús de substàncies (tabac, alcohol, altres drogues)

4. OBJECTIUS

1. Vetllar per la no vulneració dels Drets del Infants i de les persones amb discapacitat
2. Prevenir les situacions de maltractaments dels infants i adolescents, i persones amb discapacitat
3. Protegir a tots els participants en les activitats del món del lleure, infants i adolescents, i persones amb discapacitat però també personal voluntari, monitors/es, i personal laboral, i professionals que participen i treballen en les activitats de lleure, de possibles situacions que puguin considerar-se casos d'abús sexual.
4. Facilitar el procés de detecció les situacions de maltractament, abús sexual, que poden patir els menors que assisteixen a les activitats que realitzen les entitats del lleure del país.
5. Facilitar la comunicació i notificació dels supòsits de sospita o certesa de situacions d'abús sexual infantil.

Per això es proposen aquests 3 objectius específics:

- a. Fer conèixer la realitat de la situació dels abusos sexuals al nostre país.
- b. Ajudar a prendre consciència de la importància del món del lleure en la prevenció, detecció i notificació de les situacions d'abús sexual que puguin ser coneixedors.
- c. Crear unes guies de prevenció de situacions de risc i d'abús sexual a les activitats que es realitzen a les entitats del lleure.

5. FOMENT DEL BON TRACTE

Ésser ben tractats és un dret dels nens/es pel simple fet d'existir, i aquest dret ha de ser respectat tant pels pares/mares, cuidadors/es, com pel conjunt de la comunitat.

El model de bon tracte parteix precisament de la comprensió de les seves necessitats, unes necessitats que no sempre són conegudes i reconegudes per l'àmbit familiar o social.

Però com podem definir bon tracte?

Les capacitats de les persones per a cuidar-se entre elles i fer front a les necessitats personals pròpies i de l'altre, mantenint sempre una relació afectiva i d'amor; en el cas dels professionals podríem canviar aquest últim concepte, per l'interès superior d'altri.

5.1. PAPER DELS/LES EDUCADORS/ES EN EL FOMENT DEL BON TRACTE

El punt de partida dels bons tractes consisteix en respondre correctament a les necessitats de cura, protecció, educació, respecte, empatia i vinculació afectiva.

L'educador té quatre actuacions fonamentals en el foment del bon tracte, amb els infants i adolescents, amb els que realitza activitats en el món del lleure:

a) Prevenir

L'educador, en la seva intervenció, exerceix models educatius de bon tracte de les següents maneres:

- Establint relacions afectives, d'acceptació incondicional, empatia, suport i respecte.
- Facilitant models de relació sans amb coherència educativa, marcant els límits, alhora que acceptant crítiques i postures divergents.
- Aportant suport, control, confiant en les possibilitats de cada individu, i mostrant respecte cap a les diferències individuals.
- Fomentant relacions de confiança, on la comunicació sigui oberta, i se'ns pugui venir a explicar qualsevol actitud, comportament o comentari dels companys, altres educadors/es o adults que molestin o facin sentir incòmode.
- Controlant els comportaments mitjançant intervencions inductives consistentes i corregint el comportament inadequat amb mètodes o estratègies clares, raonables i respectuosos.
- Ensenyant les normes i les regles que modulen els comportaments dins de l'àmbit de l'educació no formal des d'un marc de relacions afectuoses, que són recordades i reforçades de forma natural i quotidiana.
- Orientant les famílies cap a pautes educatives, de coneixement i acceptació dels propis fills/es.

b) Detectar

L'educador, en la seva pràctica i gràcies al temps que conviu amb els infants, adolescents, i en la seva estreta relació i grau de coneixença d'aquests, es troba en una posició privilegiada per a la detecció de situacions de risc per als infants i/o adolescents. Per fer una correcta detecció d'aquestes possibles situacions, s'ha de fer el següent:

- Observar-los sistemàticament en diferents moments i contextos: a les activitats dirigides, a les sortides, en les seves relacions amb els adults i els iguals, avaluar la seva presència (roba, cops i ferides, estat físic general, estat emocional), controlar la seva assistència i les absències justificades o no, per tal de conèixer i detectar

aquelles situacions de risc o desemparament quan no tenen les seves necessitats bàsiques més cobertes.

És especialment important conèixer molt bé i observar-los quan aquests tenen alguna discapacitat que els dificulta la seva comunicació. En aquests casos és fonamental observar aspectes de la comunicació no verbal, possibles canvis en la seva actitud habitual...

- Compartir informació amb la xarxa de professionals. És bàsic compartir amb els serveis socials del territori aquelles situacions de fragilitat que l'educador detecta per tal de conèixer si es donen en el context familiar i social, a fi de propiciar una detecció precoç que, alhora, permetrà una intervenció preventiva.
- Valorar la gravetat de la situació detectada i els passos a seguir. Les Entitats del lleure han de basar les seves actuacions en el *Protocol Marc d'Actuacions en Casos d'Abusos Sexuals i altres Maltractaments Greus a Menors* impulsat pel Síndic de Greuges l'any 2006 i que és d'obligatòria aplicació en cas de:
 - sospita de maltractament
 - certesa de maltractament.

c) Notificar

L'educador, com qualsevol professional, té l'obligació social, ètica i legal d'actuar en els casos de maltractament que conegui, segons la Llei orgànica 1/96 de protecció jurídica del menor i la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

En els propers apartats, s'explicaran els circuits de notificació, tant intern com extern.

d) Donar suport

Davant qualsevol situació de maltractament i abusos sexuals, el professional ha d'escoltar a l'infant i/o l'adolescent, creure'l i donar-li tot el suport que necessita.

Mentre la persona afectada continuï al servei caldrà que l'educador es coordini amb els professionals dels serveis que estan intervenint en el cas, per tenir coneixement de la seva situació, i entendre i interpretar les seves conductes, així com oferir espais d'escolta i contenció emocional.

Si s'han pres mesures protectores que no permeten que la persona afectada assisteixi a l'entitat, és aconsellable que els educadors donin una explicació als nens/es, adolescents o persones amb discapacitat del grup on assistia, adequada a l'edat i el seu moment evolutiu i maduratiu, que es centri en un canvi d'activitat o que ha decidit deixar d'assistir a l'activitat, per tal de garantir-li la privacitat.

6. PROCEDIMENT A SEGUIR DESPRÉS DE DETECTAR UN CAS D'ASI

Dintre del món del lleure, hi ha moltes persones que són voluntàries en les seves actuacions directes, per tant, s'ha de valorar quin seria el circuit idoni per tal de fer arribar la notificació de la situació detectada de la millor manera possible, seguint dos criteris clars: discreció i transparència.

El criteri de DISCRECIÓ, vol dir que no tothom que participa en les activitats o en l'entitat ha de ser coneixedor de la situació detectada, si no que han d'haver unes persones que seran les encarregades de gestionar les accions que s'han de dur a terme per garantir la protecció del infant, adolescent i/o jove.

El criteri de TRANSPARÈNCIA, apel·la a la necessitat de comunicar tot el que ha passat o del que s'és coneixedor, oferint informació i acompanyament a les famílies i a les persones afectades.

Per realitzar aquest procediment, i a la vegada fer-ho seguint aquests dos criteris, creiem que és necessari la creació d'una figura que assessori a les entitats en les situacions de sospita o certesa de maltractament i/o abús sexual .

6.1. AGENT ASSESSOR DE PROTECCIÓ SOBRE ABUSOS SEXUALS

Cada entitat de primer nivell, independentment de la ràtio, haurà de tenir com a mínim un AGENT ASSESSOR DE PROTECCIÓ SOBRE ABUSOS SEXUALS, figura que es crearà a partir d'aquest protocol i que serà la persona referent a l'entitat per tal d'assessorar a directores o monitors/es en referència a temes de sospita, detecció o denúncia de situacions abusives o de maltractament, que puguin patir les persones que participen en les activitats del lleure que organitzen aquestes entitats.

Cada entitat haurà de tenir com a mínim un Agent Assessor, segons el nivell d'activitats que realitzin. S'ha de tenir en compte que ha d'estar disponible mentre s'estiguin realitzant les activitats per tal que no quedi cap monitor/a sense l'assessorament que pot necessitar. Per aquesta raó, és recomanable que, en la mesura que sigui possible, hi hagi més d'una persona, que exerceixi aquesta funció.

Per poder ser l'Agent Assessor de Protecció sobre Abusos Sexuals, la o les persones que ocupin aquesta responsabilitat, hauran d'haver realitzat un curs formatiu de 20 hores sobre abusos sexuals infantils i a persones amb discapacitat, on hauran treballat els circuits de notificació, derivació en casos de sospita o certesa sobre abusos sexuals. I també es convertiran en experts sobre el protocol de prevenció d'abusos sexuals en el món del lleure.

Aquesta persona (o persones):

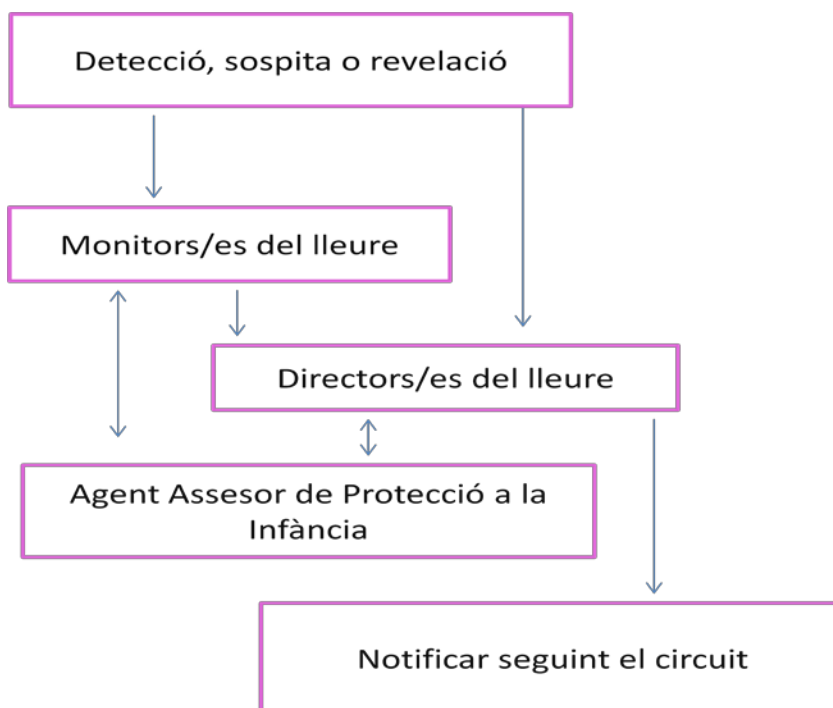
- Han de comptar amb el respecte i la confiança de les persones de l'entitat.
- Han de ser discretes i entendre la necessitat de confidencialitat.
- Han de tenir motivació i interès per aquesta tasca.
- Han de rebre la formació necessària.

Les funcions de l'Agent Assessor de Protecció sobre Abusos sexuals seran:

- ser l'interlocutor amb l'administració i el sistema de protecció per demanar informació i assessorament
- estar disponible mentre es realitzin activitats amb infants, adolescents i persones amb discapacitat, per si fos necessària la seva intervenció
- assessorar a directors o monitors en referència a temes de sospita, detecció o denúncia de situacions abusives o de maltractament, que puguin patir les persones que participen en les activitats de l'entitat
- acompanyar als directors/es o altre personal del lleure en el procés d'informació de les situacions d'abús sexual als agents socials
- Vetllar pel bon funcionament del circuit intern
- Fer un seguiment dels casos notificats
- Fer arribar les informacions pertinents sobre aquesta temàtica a les entitats de 1r nivell
- Assegurar-se que les entitats tenen les guies i fan signar el document. Informen de l'existència del protocol
- Parlar amb l'equip pedagògic per tenir en compte el protocol
- Distribuir (intranet, cartells, materials,...)

CIRCUIT INTERN

*Cada entitat tindrà **localitzable** mentre es realitzin les activitats, un mínim d'un **AGENT ASSESSOR DE PROTECCIÓ SOBRE ABUSOS SEXUALS**, que serà la persona referent a l'entitat per tal d'assessorar a directors o monitors en referència a temes de sospita, detecció o denúncia de situacions abusives o de maltractament, que puguin patir les persones que participen en les activitats de l'entitat.*

7. CIRCUIT DE NOTIFICACIÓ EN CASOS DE SOSPITA O CERTESA D'ABÚS SEXUAL INFANTIL

Infància

Per seguir els passos de la notificació, seguirem les directrius que marca El protocol de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu. Signat pels departaments d'Ensenyament i Benestar Social el juny del 2012.

En termes generals el procediment de notificació, en un cas d'abús sexual infantil on **la persona agressora fos una persona adulta**, seria:

Si hi ha sospita d'abús sexual haurà de dirigir-se als Serveis Socials Bàsics de la zona on viu la família de l'infant. Els serveis socials seran els encarregats de fer l'estudi de la situació i valorar, si s'escau, la derivació del cas als serveis socials especialitzats (EAIA) en cas que es consideri que l'infant es troba en una situació de risc de desemparament.

Davant una sospita, s'ha de comunicar a:

- Serveis Socials d'Atenció Primària de la zona.
Aquests iniciaran l'avaluació del cas i, si ho valoren com a necessari, el derivaran a l'Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA).
- Direcció General d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (DGAIA).
- Fiscalia de Menors.

També poden trucar al telèfon INFÀNCIA RESPON (116 111) on els poden assessorar respecte a les passes a seguir davant una sospita.

Si és evident que s'ha produït un abús sexual, la direcció de l'entitat es posarà immediatament en contacte amb el servei sanitari o l'Hospital de referència de la zona per tal de prendre les mesures que correspongui i traslladar l'infant o adolescent al centre hospitalari.

Es tracti o no d'una urgència hospitalària, s'ha de comunicar a:

- Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA).
 1. A través del servei territorial
 2. A través d' INFÀNCIA RESPON 116 111 (24 Hores)
- Fiscalia de Menors.

En qualsevol cas, s'informarà la família de l'infant o adolescent de les actuacions que s'estiguin realitzant, d'acord amb l'apartat 4.1 del Protocol Marc de 2006

En el cas que la situació d'abús sexual s'hagués produït ENTRE DOS INFANTS I/O ADOLESCENTS, la part de notificació i d'atenció a la víctima seria la mateixa la mateixa. Però hi ha una segona part, també molt important que té a veure amb l'atenció que se li ha de donar a la persona infractora.

En el moment que el monitor/a de l'activitat és coneixedor d'un fet abusiu entre dos infants i/o adolescents, s'ha de posar en contacte amb el director o cap de l'entitat, i s'han de posar en comunicació amb l'Agent Assessor de Protecció sobre Abusos Sexuals de l'entitat, que els

ajudarà a prendre les següents decisions, s'ha d'informar a les famílies dels fets ocorreguts i posar-se a disposició per ajudar-los, informar-los i assessorar-los en el possible, se'ls explicarà el que poden fer i que és molt important notificar el què ha passat per tal que els dos menors implicats puguin rebre l'ajuda que necessiten.

Si les famílies no volen notificar, se'ls farà saber que l'entitat té l'obligació de fer-ho, ja que són coneixedores d'un delictes.

En aquest punt és molt important, conèixer i reconèixer quines conductes són normals des d'un punt de vista evolutiu i quines conductes són abusives. Per tant queda clara la importància de la formació en el personal que treballa amb menors.

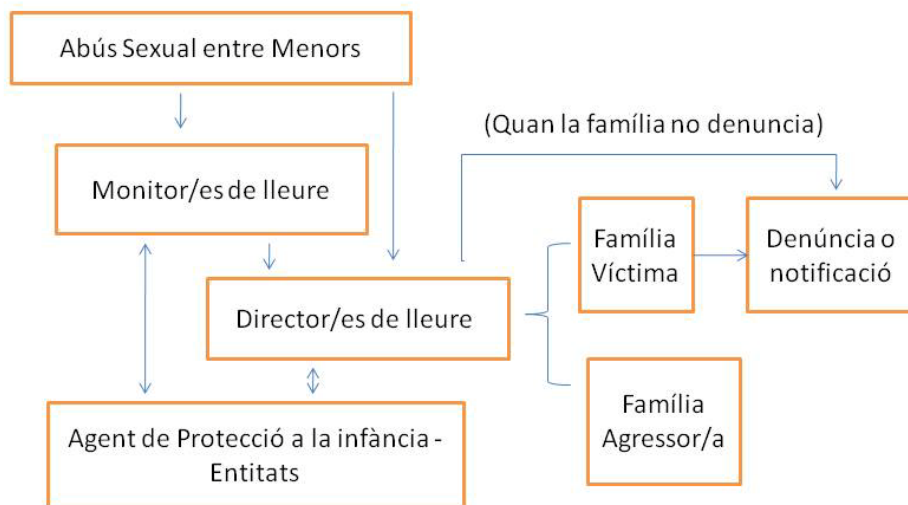
Per poder intervenir amb el menor infractor, s'ha de notificar aquesta situació, i si és necessari s'ha de denunciar.

A partir dels 14 anys un infant té responsabilitat penal, la qual cosa vol dir, que si la situació abusiva es produeix entre un menor i un major de 14 anys, es segueix el mateix circuit que amb un adult, es pot posar una denúncia a policia, que la tramitarà i la passarà a Fiscalia de Menors, i a partir d'aquí es seguirà tot el procediment.

Segons l'article 3 de la LRPM 5/2000, quan l'autor sigui menor de 14 anys no se l'exigirà responsabilitat penal davant dels fets sinó que el Ministeri Fiscal el remetrà a l'entitat pública competent en matèria de protecció de menors per tal de valorar la seva situació i promoure si escau les mesures de protecció necessàries.

Hi ha estudis que indiquen que un 30% dels menors d'edat amb procediments de justícia juvenil obert com a imputat també tenen un expedient obert a Fiscalia abans de complir 14 anys.

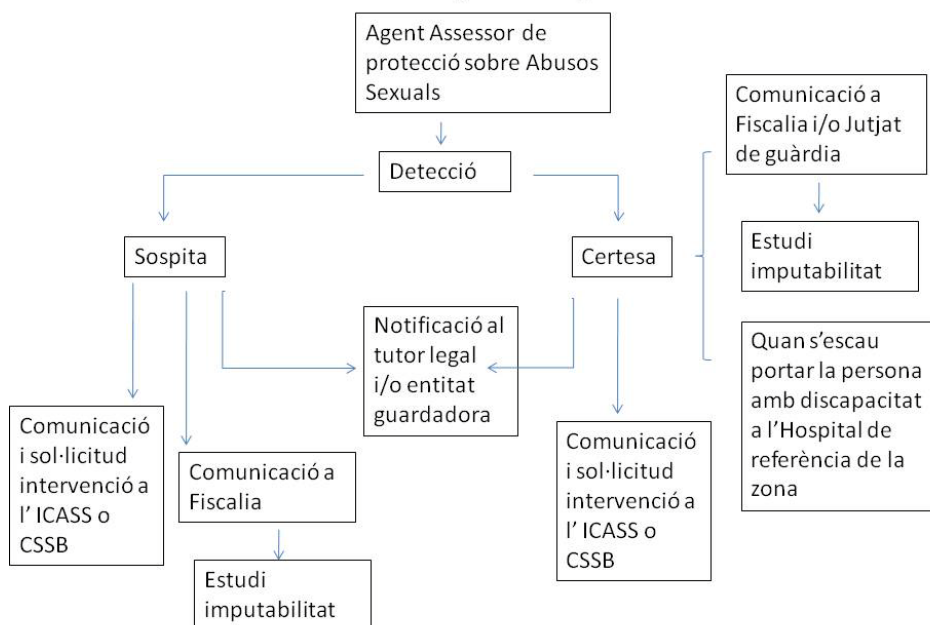
Per tant per poder evitar la cronificació d'una conducta abusiva i que comportarà problemes legals en el futur, i poder donar atenció al menor infractor, és important que els fets abusius es notifiquin i d'aquesta manera s'iniciarà un treball amb el menor per tal d'evitar futures situacions abusives.

Discapacitat

Malgrat la inexistència d'un Protocol Marc específic per a persones amb discapacitat sobre la prevenció, detecció i actuació front els abusos sexuals, adjuntem el marc legal vigent d'actuació front als maltractaments:

Notificació de sospita o certa de abús sexual a una persona amb discapacitat major de 18 anys

GUIA DE PREVENCIÓ DELS ABUSOS SEXUALS A LES ACTIVITATS.

(presencials i relacionades amb xarxes socials i/o internet)

Amb la finalitat de prevenir l'existència d'algun tipus de conducta que pugui ser considerada un abús sexual per part del personal directiu, educadors, monitors de les activitats de lleure que es realitzin, és necessari considerar les següents mesures per minimitzar les situacions que poden constituir risc o es prestin a ambigüitats que podrien donar peu a ser males interpretacions:

- Qualsevol conversa o entrevista individual haurà de fer-se en un lloc destinat a tal fi. Aquestes instal·lacions han de comptar amb visibilitat des de l'exterior. En el cas que sigui necessari realitzar entrevistes regulars, s'haurà d'informar al cap o als pares/tutors legals dels motius.
- S'ha de ser clar i directe en la relació amb els infants i/o adolescents. Tot i que les aproximacions afectives són necessàries, i que l'educació afectiva és molt important per a un correcte desenvolupament, s'ha de respectar sempre el desig d'aquests i mai forçar-los a les mostres d'afecte si no ho volen.
- Evitar el lliurament de regals i obsequis, com fotos o d'altres objectes personals, que puguin confondre la relació afectiva amb els infants i/o adolescents i/o persones amb discapacitat i puguin ser interpretats erròniament per aquests, les seves famílies o altres companys i companyes.
- Evitar donar o sol·licitar números telefònics de mòbils, correus electrònics personals (no els de l'entitat) o altres dades sense el coneixement dels pares o tutors legals.
- Informar a tot el personal sobre l'ús adequat de les xarxes socials i de les noves tecnologies de la comunicació. Ser molt curiosos amb les fotografies dels infants i/o adolescents i/o persones amb discapacitat que ho requereixin, ja que poden donar lloc a delictes com el sexting, i mai penjar fotos d'aquests en pàgines que no siguin les autoritzades per l'entitat i amb autorització expressa dels seus tutors legals.

Propostes d'actuacions per prevenir les situacions abús sexual a les activitats:

- a) Preventives
 - a. Normes internes clares i sense excepcions per a reduir les situacions de risc
 - b. Expulsió de personal si es vulneren les normes
 - c. Reducció de situacions de risc en les activitats
- b) Comunicació interna
 - a. Creació de l'Agent Assessor de Protecció sobre Abusos Sexuals
 - b. Crear mecanismes àgils i obligatoris de comunicació en cas d'indicis o sospites
 - c. Revisar les situacions de sospites per les persones encarregades
 - d. Recordar periòdicament el reglament intern
- c) Detecció
 - a. Tipificar les situacions de risc
 - b. Comprometre al màxim de persones en la detecció de situacions de risc
 - c. Revisar els criteris de selecció de personal o voluntariat

- d) Capacitació
 - a. Formar periòdicament als equips en l'ús del sistema de prevenció
 - b. Formar a les noves incorporacions, voluntaris o personal laboral, en l'ús del sistema de prevenció

GESTIÓ DELS NIVELLS DE RISC D'ABUSOS EN LES ACTIVITATS.

Projecte 0-3

Activitat	Situació de risc potencial	Nivell de risc	Accions preventives
Ús del lavabo	Activitat realitzada per un/a sol/a educador/a, possibilitat d'aprofitar la intimitat del lavabo per apropaments inadequats (tocaments, fotos, etc.)	alt	Lavabos amb portes de vidre. Si els nens/es són autònoms intentar que vagin ells/es sols, o anar amb un grup d'infants (educar per aprendre a gestionar el temps).
dutxes i higiene personal, piscina i activitats relacionades amb l'aigua	Durant aquest espai es pot generar risc si un monitor/a es dutxa sol amb l'infant. Hi pot haver un apropament inapropiat o inadequat a l'infant, i la possibilitat de fotos, exhibicionisme intencionat, coacció de fer algunes actuacions, etc.	alt	Aquesta mena d'activitats s'han de presentar com activitats grupals, ja que pot ser una eina de normalització si ens ho plantejem com a objectiu. És important, en el cas de les dutxes, no les tanquem amb baldó, que hi hagi sempre més de 2 infants, a part del monitor/a.
Canvis de roba	En aquest espai es pot donar que un monitor/a acompanyi a l'infant per a que faci aquesta activitat. Es podria generar risc si es fa ús d'aquest espai per a finalitats com fer fotografies, tocaments, o fins i tot de fer-ne un espai íntim per a quedar-se sol/a amb un infant.	alt	Els canvis de roba han d'estar plantejats com activitats grupals. Si s'ha de fer un canvi de roba puntual que impliqui només un infant, és important avisar a un altre membre de l'equip de monitors/es i respectar el temps lògic d'aquesta activitat.
Espai migdiada	apropament inapropiat, en ser un possible moment d'intimitat i fosc on hi poden haver accions o actituds de risc.	mig	Garantir que els torns de monitors/es en aquests espais són de dos en dos, especialment si hi ha "guardies".
fotos i vídeos	fer mal ús de les imatge, fer fotos, vídeos amb us personal	alt	Respectar els drets d'imatge de l'infant. Usar preferiblement càmeres de l'entitat. No utilitzar els mòbils durant les activitats.

Projecte 4-7

Activitat	Situació de risc potencial	Nivell de risc	Accions preventives
Ús del lavabo	Activitat realitzada per un sol monitor. Fotos, tocaments acompanyar l'infant al WC Activitat realitzada per un/a sol/a educador/a, possibilitat d'aprofitar la intimitat del lavabo per apropaments inadequats (tocaments, fotos, etc.)	alt	Sempre que sigui possible, anar amb un grup d'infants (educar per aprendre a gestionar el temps). Si és un cas d'urgència d'un sol infant, avisar a un/a altre/a educador i respectar el temps lògic d'aquest espai. Si és una activitat que necessita l'ajuda d'un monitor/a no s'ha de tancar amb baldó.
dutxes i higiene personal, piscina i activitats relacionades amb l'aigua	Dutxar-se sol amb l'infant, tocaments, fotos, exhibicionisme inadequat. Durant aquest espai es pot generar risc si un monitor/a es dutxa sol amb l'infant. Hi pot haver un apropament inapropiat o inadequat a l'infant, i la possibilitat de fots, exhibicionisme intencionat, coacció de fer algunes actuacions, etc,...	alt	Aquesta mena d'activitats s'han de presentar com activitats grupals, ja que pot ser una eina de normalització si ens ho plantejem com a objectiu. És important, en el cas de les dutxes, no les tanquem amb baldó, que hi hagi sempre més de 2 infants, a part del monitor/a. Cal també que marquem un límit amb aquesta mena d'activitats entre normalització del propi cos versus el respecte de la intimitat.
Canvis de roba	En aquest espai es pot donar que un monitor/a acompanyi a l'infant per a que faci aquesta activitat. Es podria generar risc si es fa ús d'aquest espai per a finalitats com fer fotografies, tocaments, o fins i tot de fer-ne un espai íntim per a quedar-se sol/a amb un infant.	alt	Els canvis de roba han d'estar plantejats com a activitats grupals. Si s'ha de fer un canvi de roba puntual que impliqui només un infant, és important avisar a un altre membre de l'equip de monitors/es i respectar el temps lògic d'aquesta activitat.
ferides , convallescència i malalties	Es presentaria risc en la vulnerabilitat per quedar-se sol amb un infant que ha de fer repòs o que ha de ser atès per a curar alguna ferida, vetlles per malalties, etc,...	Alt	Anar acompanyat d'un responsable de l'entitat per anar al metge. Poder fer aquest torns sempre que sigui possible amb altres infants o monitors/es, (ex: anar a la infermeria amb l'infant que s'ha fet mal i un altre company). En el cas que s'hagi de fer repòs i impliqui la presència d'un monitor/a, acordar prèviament quin criteri es seguirà per fer aquesta vetlla.
Espai de migdiada i temps lliure	moment d'intimitat i foscor on hi poden haver accions o actituds de risc. (apropament inapropiat, moment d'intimitat i foscor, tocaments) Espai retirat, lletets junts, infants molt a prop.	mig	Garantir que els torns de monitors/es en aquests espais són de dos en dos, especialment si hi ha "guàrdies". En el cas de que no sigui possible, garantir un espai comú i apropiat que garanteixi aquest espai sense risc (espais foscos, possibilitat de poder-se amagar, etc,...)

Dormir fora de casa (casa de colònies, campaments o vivac)	Moment d'intimitat i foscor, que es pot donar en espais tancats o oberts (vivac, acampada...) però que també dona en espais compartits amb altres grups, etc. Apareix risc quan es pot fer ús d'aquest moment per apartar l'infant del grup, apropar-se en excés pel fred o tenir contactes inadequats. dormir un adult amb els infants. Tocaments (moment de foscor i intimitat). Risc fotos i vídeos)	mitjà	Entendre el vivac o el dormir fora de cas com una activitat col·lectiva on cada infant ha de tenir el seu llit o el seu espai per a dormir. Si es fan tornos de monitors/es és important intentar poder fer tornos compartits almenys en parelles, fer que els tornos siguin rotatius i tenir un espai adequat per poder fer aquestes guardes (un llit per monitor de guarda i situat en un espai accessible i que tingui sentit.
fotos i vídeos	fer mal ús de les imatge, fer fotos, vídeos per ús personal, publicar fotos a la xarxa sense permís.	alt	Respectar els drets d'imatge de l'infant. Usar preferiblement càmeres de l'entitat. No utilitzar els mòbils durant les activitats.
Ús de dades personals	Usar inadequadament les dades d'un infant. Donar les dades o fer-les públiques	Baix	Garantir la confidencialitat de les dades.
Jocs i tallers	Considerem que hi ha risc en les activitats que es desenvolupen si es presenta una relació inadequada adult-infant en el joc, si les tipologies de joc nos són adequades a l'etapa evolutiva de l'infant o als objectius d'aquesta. Favoritisme, apropaments inadequats, tocaments, jocs a on es pot quedar un monitor sol amb un infant	baix	Plantejar objectius per poder planificar activitats coherents amb l'etapa evolutiva de l'infant i evitar els favoritismes en la relació adult-infant.
Espai abans i després de l'horari	Es generaria risc a aquests espais en cas de que hi hagués un apropament inapropiat o inadequat a l'infant amb la finalitat d'intimar-hi. Informalment es podrien generar situacions d'assetjament entre el grup d'iguals en ser un espai més informal, etc.	Baix	És important que en aquests espais sempre hi hagi almenys dos monitors/es acompanyant els infants i joves per tal de poder prevenir i/o actuar si es generessin situacions de risc.
Espais de reflexió individual	Situació de relació individual i íntima en espais tancats. Hi pot haver risc si es general una relació inadequada o es fa servir per treure informació de l'infant.	Alt	Aquests espais han d'estar preparats per tot l'equip de monitors/es, han de respectar la intimitat de l'infant però recomanem que no sigui en un espai tancat (es poden generar espais tranquils en llocs oberts, etc). Recomanem temporalitzar el temps i fer-ho en total transparència amb la resta de l'equip.
Obsequis	Hi ha risc de que es presentin favoritismes amb certs infants sense motiu	Baix	Tractar a tots els infants per igual. Els regals han de ser pactats prèviament. (ex: amic invisible, premi per algun joc, etc,...) afavorir els regals grupals per sobre dels individuals. Si els monitors reben regals per part d'un sol/a nen/a (dibuixos, ...) s'han de quedar en l'espai on es realitzen les activitats. No es porten a casa, com una cosa especial.

Activitats amb persones externes a l'activitat	En aquestes activitats hi pot aparèixer la participació de persones externes a l'entitat	Alt	Garantir i estar alerta de que les persones externes es remeten a fer les seves tasques, i no les pròpies de l'equip de monitors/es (ex: l'infant ha d'anar al lavabo amb un/a monitor/a)
Desplaçament amb famílies	Quedar-se sol amb familiars externs sense consentiment dels tutors legals de l'infant, que se l'enduguin fora de temps sense avisar, etc	Alt	Fer una autorització amb les inscripcions generals que contempli aquest fet ja que, especialment en situacions familiars conflictives, és important que les coneixem per tal d'acordar prèviament com es desenvoluparan aquests desplaçaments. Demanar prèviament un permís per escrit dels tutors legals de l'infant si hi ha algun canvi puntual. No deixar mai cap infant en mans de persones no autoritzades.

Projecte 8-12

activitat	Situació de risc potencial	Grau	Accions preventives
Ús del lavabo	En aquest espai hi podria haver risc en el punt d'aprofitar la intimitat del lavabo per apropaments inadequats o coerció de fer algunes actuacions, ja sigui per part d'un monitor/a, pel propi grup d'iguals o persones externes a l'entitat. És un espai on s'hi podrien generar burles, bromes, etc.	Alt	Anar amb un grup d'infants al lavabo en la mesura que sigui possible (educar per aprendre a gestionar el temps) i, en el cas que sigui una urgència d'un sol infant que requereixi anar acompanyat, avisar a un altre educador i respectar el temps lògic d'aquest espai. Si és una activitat que necessita l'ajuda d'un monitor/a no s'ha de tancar amb baldó.
Dutxes i higiene personal, piscina i activitats relacionades amb l'aigua.	Durant aquest espai es pot generar risc si un monitor/a desenvolupa aquesta mena d'activitats sol amb l'infant (o hi ha risc de poder generar aquesta intimitat). Hi pot haver un apropament inapropiat o inadequat a l'infant, i la possibilitat de fotos, exhibicionisme intencionat, coacció de fer algunes actuacions, etc. En aquesta edat també es presenta el risc amb la possibilitat de que hi hagi burles pel físic, bromes, etc.	Alt	Aquesta mena d'activitats s'han de presentar com activitats grupals, ja que pot ser una eina de normalització si ens ho plantejem com a objectiu. És important, en el cas de les dutxes, no les tanquem amb baldó, que hi hagi sempre més de dos infants, a part del monitor/a. Cal també que marquem un límit amb aquesta mena d'activitats entre normalització del propi cos amb el respecte de la intimitat.
Canvis de roba	En aquest espai es pot donar que un monitor/a acompanyi a l'infant per a que faci aquesta activitat. Es podia generar risc si es fa ús d'aquest espai per a finalitats com fer fotografies, tocaments, o fins i tot de fer-ne un	Alt	Els canvis de roba han d'estar plantejats com a activitats grupals. Si s'ha de fer un canvi de roba puntual que impliqui només un infant, és important avisar a un altre membre de l'equip de

	espai íntim per a quedar-se sol amb un infant...		monitors/es i respectar el temps lògic d'aquesta activitat.
Ferides, convalescència i malalties	Vulnerabilitat per quedar-se sol amb un infant que ha de fer repòs o que ha de ser atès per a curar alguna ferida, vetlles per malaltia etc.	Alt	Poder fer aquests torns sempre que sigui possible amb altres infants o monitors, (ex: anar a la infermeria amb l'infant que s'ha fet mal i un altre company). En el cas que s'hagi de fer repòs i impliqui la presència d'un monitor/a, acordar prèviament quin criteri es seguirà per fer aquesta vetlla.
Espai de migdiada i temps lliure	L'espai de migdiada o temps lliure, és un moment de tranquil·litat i esbarjo informal pels infants i monitors, que es pot donar en un espai alternatiu o amb més llibertat per l'infant. Es poden presentar torns reduïts per part dels monitors per a no deixar l'espai desatès. En aquestes situacions es donaria situació de risc en cas d'un apropament inapropiat, en ser un possible moment d'intimitat i foscor on hi poden haver accions o actituds de risc.	Mig	Garantir que els torns de monitors en aquests espais són de dos en dos, especialment si hi ha "guàrdies". En el cas de que no sigui possible, garantir un espai comú i apropiat que garanteixi aquest espai sense risc (espais foscos, possibilitat de poder-se amagar, etc).
Dormir fora de casa (casa de colònies, campaments o bivac)	Es pot donar un apropament inapropiat a l'infant. Moment d'certa intimitat i foscor, que es pot donar en espais tancats o oberts (bivac, acampada...), però que també dóna en espais compartits amb altres grups, etc. Apareix risc quan es pot fer ús d'aquest moment per apartar un infant del grup, apropar-se en excés, tenir contactes inadequats...	Mig	Entendre el bivac o el dormir fora de casa com una activitat col·lectiva, on cada infant ha de tenir el seu llit o el seu espai per a dormir. Si es fan torns de monitors i monitores és important intentar poder fer torns compartits almenys en parelles, fer que els torns siguin rotatius i tenir un espai adequat per poder fer aquestes guardes (un llit per monitor de guarda i situat en un espai accessible i que tingui sentit).
Fotos, vídeos i xarxes socials	Possibilitat d'amistat per xarxes socials entre un monitor/a i un adolescent o jove, o entre els mateixos grups d'iguals. Aquestes eines ens donen possibilitats de comunicació i difusió infinites (xats, compartir imatges, compartir informació de la nostra vida privada, etc). Es generaria el risc en el punt de que es fa un mal ús d'aquesta informació	Alt	Respectar els drets d'imatge i fer ús sempre que sigui possible de càmeres de l'esplai, cau, centre. Evitar que els infants usin els telèfons personals per fer-ne un ús personal a l'esplai (sense haver fet un treball educatiu de bon ús de les noves tecnologies) i plantejar-se l'ús de les xarxes com a eina de treball i difusió, no de contacte personal amb un adolescent o jove. Una bona prevenció també passa per educar en les xarxes socials i la intimitat.
Ús de dades personals	Usar inadequadament les dades d'un infant. Donar les dades o fer-les públiques.	Baix	Garantir la confidencialitat de les dades.
Jocs i tallers	Considerem que hi ha risc en les activitats que es desenvolupen en el dia a dia si es presenta una relació inadequada adult-infant en el joc o si les tipologies de joc no són	Baix	Plantejar objectius per poder planificar activitats coherents amb l'etapa evolutiva de l'infant i evitar els favoritismes en la relació infant-adult.

	adequades a l'etapa evolutiva de l'infant o als objectius d'aquesta.		
Espai abans i després de l'horari	Es generaria risc en cas de que hi hagués un apropament inapropiat o inadequat a l'infant amb la finalitat d'intimar-hi. Informalment es podrien generar situacions d'assetjament entre el grup d'iguals en ser un espai més informal, etc.	Baix	És important que en aquests espais sempre hi hagi almenys dos monitors/es acompanyant els infants per tal de poder prevenir i/o actuar si es generessin situacions de risc.
Espai de reflexió individual	Situació de relació individual i íntima en espais tancats. Hi pot haver risc si es general una relació inadequada o es fa servir per treure informació de l'infant.	Alt	Aquests espais han d'estar preparats per tot l'equip de monitors/es, han de respectar la intimitat de l'infant però recomanem que no sigui en un espai tancat (es poden generar espais tranquils en llocs oberts, etc). Recomanem temporalitzar el temps i fer-ho en total transparència amb la resta de l'equip.
Obsequis	Hi ha risc de que es presentin favoritismes amb certs infants sense motiu.	Baix	Tractar a tots els nens/es per igual. Els regals han de ser pactats prèviament (exemple: amic invisible, premi per algun joc, etc). Afavorir els regals grupals per sobre dels individuals.
Activitats amb persones externes a l'activitat	En aquestes activitats hi pot aparèixer la participació de persones externes a l'entitat.	Alt	Garantir i estar alerta de que les persones externes es remeten a fer les seves tasques, i no les pròpies de l'equip de monitors/es (ex: l'infant ha d'anar al lavabo amb un monitor o monitora).
Desplaçaments amb famílies	Quedar-se sol amb familiars externs sense consentiment del o dels tutors legals de l'infant, que se l'enduguin fora de temps sense avisar, etc.	Alt	Fer una autorització amb les inscripcions generals que contempli aquest fet ja que, especialment en situacions familiars conflictives, és important que les coneixem per tal d'acordar prèviament com es desenvoluparan aquests desplaçaments. Demanar prèviament un permís per escrit dels tutors legals de l'infant si hi ha algun canvi puntual. No deixar mai l'infant en mans de persones no autoritzades.

Projecte 13-15			
Activitat	Situació de risc potencial	Grau	Accions preventives
Ús del lavabo	En aquest espai hi podria haver risc en el punt d'aprofitar la intimitat del lavabo per apropaments inadequats o coerció de fer algunes actuacions, ja sigui per part d'un monitor/a, pel propi grup d'iguals o persones externes a l'entitat. És un espai on s'hi podrien generar burles, bromes, etc.	Mig	Anar amb un grup d'adolescents i joves al lavabo en la mesura que sigui possible (educar per aprendre a gestionar el temps). En el cas que sigui una urgència o una situació puntual on l'adolescent ha d'anar sol, acordar el temps necessari per a fer-ne l'ús.

<p>Dutxes i higiene personal, piscina i activitats relacionades amb l'aigua.</p>	<p>Durant aquest espai es pot generar risc si un monitor/a es dutxa sol amb l'adolescent. Per l'etapa evolutiva, els adolescents és una activitat que es realitza més autònomament, però en contacte amb el grup d'iguals. Hi pot haver un apropament inapropiat o inadequat a l'adolescent, i apareix el risc també amb la possibilitat de fotos, exhibicionisme intencionat, coacció de fer algunes actuacions, etc. En aquesta edat entre els iguals també es presenta el risc amb la possibilitat de que hi hagi burles pel físic, bromes, etc.</p>	<p>Alt</p>	<p>Aquesta mena d'activitats s'han de presentar com activitats grupals, ja que pot ser una eina de normalització si ens ho plantegem com a objectiu. És important, en el cas de les dutxes, no les tanquem amb baldó, que hi hagi sempre més de dos adolescents i joves, a part del monitor/a. Cal també que marquem un límit amb aquesta mena d'activitats entre normalització del propi cos amb el respecte de la intimitat.</p>
<p>Ferides, convalescència i malalties</p>	<p>Es generaria risc per la vulnerabilitat per quedar-se sol amb un infant que ha de fer repòs o que ha de ser atès per a curar alguna ferida, vetlles per malaltia, etc.</p>	<p>Alt</p>	<p>Poder fer aquests torns sempre que sigui possible amb altres adolescents i joves o monitors, (ex: anar a la infermeria amb l'adolescent que s'ha fet mal i un altre company). En el cas que s'hagi de fer repòs i impliqui la presència d'un monitor/a, acordar prèviament quin criteri es seguirà per fer aquesta vetlla.</p>
<p>Espai de migdiada i temps lliure</p>	<p>L'espai de migdiada o temps lliure, és un moment de tranquil·litat i esbarjo informal pels adolescents i monitors, que es pot donar en un espai alternatiu o amb més llibertat per l'adolescent. Normalment es presenten torns reduïts per part dels monitors/es per a no deixar l'espai desatès. En aquestes situacions es donaria situació de risc en cas d'un apropament inapropiat, en ser un possible moment d'intimitat i foscor on hi poden haver accions o actituds de risc.</p>	<p>Mig</p>	<p>Garantir que els torns de monitors en aquests espais són de dos en dos, especialment si hi ha "guàrdies". En el cas de que no sigui possible, garantir un espai comú i apropiat que garanteixi aquest espai sense risc (espais foscos, possibilitat de poder-se amagar, etc).</p>
<p>Dormir fora de casa (casa de colònies, campaments o bivac)</p>	<p>Moment d'intimitat i foscor, però que també dóna en espais compartits amb altres grups, etc. Apareix risc quan es pot fer ús d'aquest moment per apartar un infant del grup, apropar-se en excés, tenir contactes inadequats...</p>	<p>Alt</p>	<p>Entendre el bivac o el dormir fora de casa com una activitat col·lectiva, on cada infant ha de tenir el seu llit o el seu espai per a dormir.</p>
<p>Fotos, vídeos i xarxes socials</p>	<p>Possibilitat d'amistat per xarxes socials entre un monitor/a i un adolescent o jove, o entre els mateixos grups d'iguals. Aquestes eines ens donen possibilitats de comunicació i difusió infinites (xats, compartir imatges, compartir informació de la nostra vida privada, etc). Es generaria el risc en el punt de que es fa un mal ús de les imatges.</p>	<p>Alt</p>	<p>Respectar els drets d'imatge i fer ús sempre que sigui possible de càmeres de l'esplai, cau, centre... Evitar que els infants usin per capturar imatges els telèfons propis per fer-ne un ús personal a l'esplai (sense haver fet un treball educatiu de bon ús de les noves tecnologies) i plantejar-se l'ús de les xarxes com a eina de treball i difusió, no de contacte personal amb un adolescent o jove. Una bona prevenció també passa per educar en les xarxes socials i la intimitat.</p>

Ús de dades personals	Usar inadequadament les dades d'un infant. Donar les dades o fer-les públiques.	Baix	Garantir la confidencialitat de les dades.
Trucades a Adolescents	En els grups més consolidats i autogestionats, l'ús del telèfon com a eina de comunicació és habitual. Aquest contacte no s'ha de donar per parlar de temes no relacionats amb l'activitat	Baix	El contacte telefònic ha d'estar pactat prèviament i/o usar-lo per a temes de l'activitat i del grup. És recomanable de fer les rondes de trucades amb l'equip de monitors i monitores conjuntament.
Jocs i tallers.	Considerem que hi ha risc en les activitats que es desenvolupen en el dia a dia si es presenta una relació inadequada adult-adolescent en el joc o si les tipologies de joc no són adequades a l'etapa evolutiva de l'adolescent o als objectius d'aquesta.	Baix	Plantejar objectius per poder planificar activitats coherents amb l'etapa evolutiva de l'adolescent i evitar els favoritismes en la relació adult-adolescent.
Espai abans i després de l'horari	Es generaria risc en cas de que hi hagués un apropament inapropiat o inadequat a l'adolescent amb la finalitat d'intimar-hi. Informalment es podrien generar situacions d'assetjament entre el grup d'iguals en ser un espai més informal, etc.	Baix	És important que en aquests espais sempre hi hagi almenys dos monitors/es acompanyant els adolescents i joves per tal de poder prevenir i/o actuar si es generessin situacions de risc.
Espai de reflexió individual	Situació de relació individual i íntima en espais tancats. Hi pot haver risc si es genera una relació inadequada o es fa servir per treure informació de l'adolescent.	Alt	Aquests espais han d'estar preparats per tot l'equip de monitors/es, han de respectar la intimitat de l'adolescent però recomanem que no sigui en un espai tancat (es poden generar espais tranquils en llocs oberts, etc). Recomanem temporalitzar el temps d'aquests espais i fer-ho en total transparència amb la resta de l'equip.
Obsequis	Hi ha risc de que es presentin favoritismes amb certs joves sense motius.	Baix	Tractar a tots els adolescents i joves per igual. Els regals han de ser pactats prèviament (exemple: amic invisible, premi per algun joc, etc). Afavorir els regals grupals per sobre dels individuals.
Activitats amb persones externes a l'activitat	En aquestes activitats hi pot aparèixer la participació de persones externes a l'entitat.	Alt	Garantir i estar alerta de que les persones externes es remeten a fer les seves tasques, i no les pròpies de l'equip de monitors/es
Desplaçaments amb famílies	Quedar-se sol amb familiars externs sense consentiment del o dels tutors legals de l'adolescent, que se l'enduguin fora de temps sense avisar, etc.	Alt	Fer una autorització amb les inscripcions generals que contempli aquest fet ja que, especialment en situacions familiars conflictives, és important que les coneixem per tal d'acordar prèviament com es desenvoluparan aquests desplaçaments. Demanar prèviament un permís per escrit dels tutors legals de l'adolescent si hi ha algun canvi puntual. No deixar mai l'adolescent en mans de persones no autoritzades.

Projecte majors de 16			
Activitat	Situació de risc potencial	grau	Activitats preventives
Ús del lavabo	En aquest espai hi podria haver risc en el punt d'aprofitar la intimitat del lavabo per apropaments inadequats o coerció de fer algunes actuacions, ja sigui per part d'un monitor/a, pel propi grup d'iguals o persones externes a l'entitat. És un espai on s'hi podrien generar burles, bromes, etc.	Mitjà	Acordar el temps necessari per a fer-ne l'ús, per tal de prevenir situacions d'assetjament per part d'un grup d'iguals
Dutxes i higiene personal, piscina i activitats relacionades amb l'aigua	Durant aquest espai es pot generar risc si un monitor/a es dutxa sol amb els joves. Per l'etapa evolutiva, els adolescents és una activitat que es realitza més autònomament, però en contacte amb el grup d'iguals. Hi pot haver un apropament inapropiat o inadequat a l'adolescent, i apareix el risc també amb la possibilitat de fotos, exhibicionisme intencionat, coacció de fer algunes actuacions, etc. En aquesta edat entre els iguals també es presenta el risc amb la possibilitat de que hi hagi burles pel físic, bromes, etc.	Alt	Aquesta mena d'activitats s'han de presentar com activitats grupals, ja que pot ser una eina de normalització si ens ho plantejem com a objectiu. És important, en el cas de les dutxes, que sigui una activitat més autònoma pel grup i controlada més externament, ja que no requereix d'una atenció tant directa per part del grup d'educadors/es. Cal també que marquem un límit amb aquesta mena d'activitats entre normalització del propi cos en relació el respecte de la intimitat.
Ferides, convalescència i malalties	Es presentaria risc en la vulnerabilitat per quedar-se sol amb un infant que ha de fer repòs o que ha de ser atès per a curar alguna ferida, vetlles per malaltia etc.	Alt	Poder fer aquests torns sempre que sigui possible amb altres joves o monitors, (ex: anar a la infermeria amb el jove que s'ha fet mal i un altre company). En el cas que s'hagi de fer repòs i impliqui la presència d'un monitor/a, acordar prèviament quin criteri es seguirà per fer aquesta vetlla.
Espai de migdiada i temps lliure	L'espai de migdiada o temps lliure, és un moment de tranquil·litat i esbarjo informal pels infants i monitors, que es pot donar en un espai alternatiu o amb més llibertat pel jove. Normalment es presenten torns reduïts per part dels monitors/es per a no deixar l'espai desatès. En aquestes situacions es donaria situació de risc en cas d'un apropament inapropiat, en ser un possible moment d'intimitat i foscor on hi poden haver accions o actituds de risc.	Mig	Garantir que els torns de monitors en aquests espais són de dos en dos, especialment si hi ha "guàrdies". En el cas de que no sigui possible, garantir un espai comú i apropiat que garanteixi aquest espai sense risc (espais foscos, possibilitat de poder-se amagar, etc).
Dormir fora de casa (casa de colònies, campaments o bivac)	Moment d'intimitat i foscor, però que també dóna en espais compartits amb altres grups, etc. Apareix risc quan es pot fer ús d'aquest moment (tant per un monitor/a com entre iguals) per apartar un infant del grup, apropar-se en excés, tenir contactes	Alt	Entendre el bivac o el dormir fora de casa com una activitat col·lectiva, on cada adolescent i jove ha de tenir el seu llit o el seu espai per a dormir.

	inadequats...		
Fotos, vídeos i xarxes socials	Possibilitat d'amistat per xarxes socials entre un monitor/a i un adolescent o jove, o entre els mateixos grups d'iguals. Aquestes eines ens donen possibilitats de comunicació i difusió infinites (xats, compartir imatges, compartir informació de la nostra vida privada, etc). Es generaria el risc en el punt de que es fa un mal ús d'aquesta informació.	Alt	Respectar els drets d'imatge i fer ús sempre que sigui possible de càmeres de l'esplai, cau, centre... Evitar que els infants usin per capturar imatges els telèfons propis per fer-ne un ús personal a l'esplai (sense haver fet un treball educatiu de bon ús de les noves tecnologies) i plantejar-se l'ús de les xarxes com a eina de treball i difusió, no de contacte personal amb un adolescent o jove. Una bona prevenció també passa per educar en les xarxes socials i la intimitat.
Ús de dades personals	Usar inadequadament les dades d'un infant. Donar les dades o fer-les públiques.	Baix	Garantir la confidencialitat de les dades.
Trucades a Adolescents	En els grups més consolidats i autogestionats, l'ús del telèfon com a eina de comunicació és habitual. Aquest contacte no s'ha de donar per parlar de temes no relacionats amb l'activitat	Baix	El contacte telefònic ha d'estar pactat prèviament i/o usar-lo per a temes de l'activitat i del grup. És recomanable de fer les rondes de trucades amb l'equip de monitors i monitores conjuntament.
Jocs i tallers	Considerem que hi ha risc en les activitats que es desenvolupen en el dia a dia si es presenta una relació inadequada adult-adolescent en el joc o si les tipologies de joc no són adequades a l'etapa evolutiva de l'adolescent o jove, o als objectius d'aquesta.	Baix	Plantejar objectius per poder planificar activitats coherents amb l'etapa evolutiva de l'adolescent i evitar els favoritismes en la relació infant-adolescent.
Espai abans i després de l'horari	Es generaria risc en cas de que hi hagués un apropament inapropiat o inadequat a l'adolescent amb la finalitat d'intimar-hi. Informalment es podrien generar situacions d'assetjament entre el grup d'iguals en ser un espai més informal, etc.	Baix	És important que en aquests espais sempre hi hagi almenys dos monitors/es acompanyant els infants i joves per tal de poder prevenir i/o actuar si es generessin situacions de risc.

<p>Espai de reflexió individual</p>	<p>Situació de relació individual i íntima en espais tancats. Hi pot haver risc si es general una relació inadequada o es fa servir per treure informació de l'adolescent.</p>	<p>Alt</p>	<p>Aquests espais han d'estar preparats per tot l'equip de monitors/es, han de respectar la intimitat de l'adolescent però recomanem que no sigui en un espai tancat (es poden generar espais tranquils en llocs oberts, etc). Recomanem temporalitzar el temps d'aquests espais i fer-ho en total transparència amb la resta de l'equip.</p>
<p>Obsequis</p>	<p>Hi ha risc de que es presentin favoritismes amb certs infants sense motiu.</p>	<p>Baix</p>	<p>Tractar a tots els adolescents i joves per igual. Els regals han de ser pactats prèviament (exemple: amic invisible, premi per algun joc, etc). Afavorir els regals grupals per sobre dels individuals.</p>
<p>Activitats amb persones externes a l'activitat</p>	<p>En aquestes activitats hi pot aparèixer la participació de persones externes a l'entitat.</p>	<p>Alt</p>	<p>Garantir i estar alerta de que les persones externes es remeten a fer les seves tasques, i no les pròpies de l'equip de monitors/es (ex: l'adolescent ha d'anar al lavabo amb un monitor o monitora).</p>
<p>Desplaçaments amb famílies</p>	<p>Quedar-se sol amb familiars externs sense consentiment del o dels tutors legals de l'adolescent, que se l'enduguin fora de temps sense avisar, etc.</p>	<p>Alt</p>	<p>Fer una autorització amb les inscripcions generals que contempli aquest fet ja que, especialment en situacions familiars conflictives, és important que les coneixem per tal d'acordar prèviament com es desenvoluparan aquests desplaçaments. Demanar prèviament un permís per escrit dels tutors legals de l'adolescent si hi ha algun canvi puntual. No deixar mai l'adolescent i/o jove en mans de persones no autoritzades.</p>
<p>Monitors menors d'edat</p>	<p>Es pot donar en entitats de lleure que dins d'aquesta edat es comencin a adquirir tasques de monitoratge parcials o totals, malgrat la no majoria d'edat, en els quals els joves passen a formar part de l'equip de monitors/es.</p>	<p>Baix</p>	<p>És important treballar aquest procés consensuadament entre l'equip (abans de tenir monitors menors) i marcar els drets i deures que tenen els monitors i monitores perquè no hi hagi dubtes. No hem d'oblidar que la seva condició de minoria d'edat passa també per tenir autorització dels tutors legals, etc.</p>

ANNEXOS

1. PROTOCOL MARC 2006

http://www20.gencat.cat/docs/dasc/03Ambits%20tematics/07Infanciaiadolescencia/Recursos_professionals/Pdf/Protocol_maltractaments_menors.pdf

2. PROTOCOL EDUCACIÓ I BENESTAR SOCIAL

http://www20.gencat.cat/docs/bsf/03Ambits%20tematics/09LGTB/columna_dreta/ambits/PROTOCO_MALTRACTAMENTt.pdf

3. MARC LEGAL

4. DOCUMENT D'ACCEPTACIÓ

MARC LEGAL

L'abús sexual infantil és un delictes segons la legislació espanyola i, per tant, té conseqüències jurídiques per a la persona que el comet. També en pot tenir per a la institució a la que pertany o per a la que treballa aquesta persona, així com també per a les persones que, sabent de la situació, no l'han comunicada a l'autoritat.

Cal tenir en compte que la manca d'autonomia dels infants, el seu elevat nivell de dependència dels adults i els seus escassos coneixements respecte al funcionament social, les normes i lleis, així com les conductes que poden ser denunciades, fan que l'assumpció de responsabilitat respecte a aquestes situacions recaigui, directament, en els adults i, per tant, que els professionals siguin agents imprescindibles per poder aturar aquests casos.

En aquest sentit, és important fer un resum del marc jurídic en el que ens movem com a professionals i ciutadans, sobretot en relació al que afecta a la situació del centre d'activitat del lleure com a responsable civil i penal davant d'aquestes situacions.

PRINCIPIS GENERALS

Respecte a la normativa internacional, destaca pel seu important paper en la protecció de la infància la **Convenció de 20 de novembre de 1989 dels Drets de l'Infant** adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides en la resolució 44/25. Entre les previsions de la Convenció podem destacar:

- S'entén per infant tot ésser humà menor de divuit anys d'edat, llevat que, en virtut de la llei que li sigui aplicable, hagi assolit aans la majoria d'edat (art.1).
- En totes les mesures concernents als nens i a les nenes que prenguin les institucions públiques o privades de benestar social, els tribunals, les autoritats administratives o els òrgans legislatius, una consideració primordial que s'atendrà serà l'interès superior de l'infant (art.3), principi que presideix i informa tota la legislació sobre la matèria.
- Els Estats membres adoptaran totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per protegir l'infant contra tota forma de perjudici o abusos físics o mentals o tracte negligent, maltractaments o explotació, inclòs l'abús sexual, mentre l'infant es troba sota la tutela dels progenitors, d'un/a representant legal o de qualsevol altra persona que el tingui al seu càrrec. Aquestes mesures de protecció haurien de comprendre, segons correspongui, procediments eficaços per a l'establiment de programes socials amb l'objecte de proporcionar l'assistència necessària a l'infant i als qui en tenen cura, així com altres procediments de prevenció i per a la identificació, notificació, remissió a una institució, investigació, tractament i observació ulterior dels casos abans descrits de maltractaments infantils i segons correspongui, la intervenció judicial (art.19).
- Els Estats membres adoptaran totes les mesures apropiades per promoure la recuperació física i psicològica i la reintegració social de tots els infants víctimes de qualsevol manera d'abandonament, explotació o abusos; tortura o altres formes de tractes o penes cruels, inhumanes o degradants; o conflictes armats. Aquesta recuperació i reintegració es portaran a terme en un ambient que fomenti la salut, el respecte de si mateix i la dignitat de l'infant (art. 39).

D'altra banda, comptem amb la Convenció sobre els Drets de les persones amb discapacitat així com la Declaració Universal dels Drets sexuals les quals, protegeixen a les persones amb discapacitat de qualsevol tipus de maltractament alhora que garanteixen el gaudir de la pròpia sexualitat de manera lliure, sana i consentida. També obliga als Estats membre a prendre les mesures pertinents per tal de protegir, prevenir i atendre a les víctimes amb discapacitat d'aquest o altres tipus de maltractaments (ART. 16).

Pel que fa a l'Estat, la **Constitució Espanyola** estableix:

- La dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonamentals de l'ordre polític i de la pau social (art.10.1).
- El dret a la vida i a la integritat física i moral (art. 15).
- El dret a l'honor i a la imatge i intimitat personal i familiar (art. 18).
- El dret a obtenir la tutela judicial efectiva de jutges i tribunals (art. 24.1).
- El dret a l'educació (art. 27).
- Els poders públics asseguren la protecció social, econòmica i jurídica de la família, així com la protecció integral dels fills i de les filles (art. 39.1 i 2).
- L'obligació dels progenitors a prestar assistència de tot ordre als fills i a les filles dins o fora del matrimoni durant la minoria d'edat i en els altres casos que legalment procedeixi (art. 39.3).

Pel que fa a **Catalunya**, La Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència estableix al títol IV, un nou marc de protecció específica contra el maltractament infantil que prevegi totes les situacions, independentment de si requereixen o no una declaració de desemparament.

Es regula el Registre unificat de maltractaments infantils, que va ser creat amb la finalitat de disposar d'un sistema d'informació sobre el maltractament infantil, a efectes de detecció, prevenció i estadístiques, i que ha de rebre totes les notificacions dels maltractaments detectats per qualsevol servei, departament o administració.

També s'estableixen les grans directrius per a l'elaboració de plans de col·laboració i protocols per a la protecció davant els maltractaments d'infants i adolescents.

ÀMBIT CIVIL-ADMINISTRATIU

En aquest àmbit es regulen les intervencions de protecció del nen o nena que pateix maltractaments. A Catalunya s'ha de diferenciar entre la normativa pròpia i la normativa espanyola d'aplicació supletòria en defecte de les normes pròpies.

Normes pròpies de Catalunya

- Llei 9/1998 de 15 de juliol del **Codi de Família**, i singularment els Títols VI (la potestat del pare i de la mare) i VIII (els aliments entre parents). (BOE 198/1998, de 19 d'agost 1998 Ref. Butlletí: 98/20137; DOGC 2687/1998, de 23 de juliol 1998).
- Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre **Mesures de Protecció de Menors en Situació de Desempament i de l'Adopció** (BOE 45/1992, de 21 de febrer 1992 Ref. Butlletí: 92/04166; DOGC 1542/1992, de 17 de gener 1992), amb el reglament contingut en el Decret 2/1997 de 7 de gener.
- Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'**Atenció i Protecció de Menors i Adolescents** i de modificació de la Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre Mesures de Protecció de Menors Desemparats i de l'Adopció. (BOE 207/1995, de 30 d'agost 1995; DOGC 2083/1995, de 2 d'agost 1995).
- Llei 8/2002, de 27 de maig, de modificació de la Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre **Mesures de Protecció de Menors Desemparats i de l'Adopció**, i de **Regulació de l'Atenció Especial a Adolescents amb Conducta d'Alt Risc Social** (DOGC 3648/2002, de 3 de juny 2002; BOE 146/2002, de 19 de juny 2002 Ref. Butlletí: 02/11906. Suplement BOE Català 14/2002, de 16 de juliol 2002).
- Llei 8/95, de 27 juliol, d'**Atenció i de Protecció dels Infants i dels/de les Adolescents** del Parlament de Catalunya (DOGC 2083 de 2.8.95): *"Els infants i els/les adolescents que pateixen maltractaments físics o psíquics han de rebre protecció especial de caràcter sanitari, assistencial i cautelar urgent segons que hom requereixi en cada cas, i s'han de corresponsabilitzar a aquests efectes les administracions públiques implicades"* (Art. 25.3).
- Art.11 del Decret 279/2006 de 4 de juliol, sobre **Drets i Deures de l'Alumnat i la Regulació de la Convivència en els Centres Educatius No Universitaris de Catalunya** que explícitament diu: *"L'alumne/a té dret que els centres educatius guardin reserva sobre tota la informació de què disposin, relativa a les seves circumstàncies personals i familiars, sens perjudici de satisfer les necessitats d'informació de l'administració educativa i els seus serveis, de conformitat amb l'ordenament jurídic, i de l'obligació de comunicar a l'autoritat competent totes aquelles circumstàncies que puguin implicar maltractaments per a l'alumnat o qualsevol altre incompliment dels deures establerts per les lleis de protecció del/de la menor"*.
-

Normes estatals d'aplicació directa

Respecte a l'obligació legal de notificar aquelles situacions de risc o desempament infantil de la que es tingui coneixement, l'escola es regeix per les següents lleis:

- Llei Orgànica 1/1996, de 15 de gener, de **Protecció Jurídica del Menor** (BOE 15/1996, de 17 de gener de 1996) i Art. 2.3 de la Llei 37/91, de 30 de desembre del Parlament de Catalunya (DOGC núm.1542 de 17.1.92) sobre **Mesures de Protecció de Menors en Situació de Desempament i de l'Adopció** explícita que estableix que *"l'obligació de tota persona o autoritat, i especialment aquells que per la seva*

professió o funció, detecten una situació de risc o possible desemparament d'un/a menor, de comunicar-ho a l'autoritat o als seus agents més pròxims, sense perjudici de prestar-li l'auxili immediat que necessiti".

La definició de *situació de desemparament* s'efectua en l'Art. 2.2 de la Llei 37/1991, que considera que el menor està desemparat en els casos següents:

- Quan falten les persones a les quals per llei correspon l'exercici de les funcions de guarda, o quan aquestes persones estan impossibilitades per exercir-les o en situació d'exercir-les amb greu perill per al menor.
- Quan s'aprecia qualsevol incompliment o exercici inadequat dels drets de protecció establerts per les lleis per a la guarda de menors o hi falten els elements bàsics per al desenvolupament integral de la seva personalitat.

Cal tenir també en compte la **Llei 27/2003, reguladora de l'Ordre de Protecció**, que preveu l'adopció de mesures de protecció en cas de violència domèstica, com la prohibició d'apropament a les víctimes o la suspensió del dret de visites als fills per part dels progenitors, si aquests són condemnats o imputats per l'esmentat delictes.

RESPONSABILITAT PENAL

La llei penal preveu la pena que s'ha d'imposar a les persones que cometin fets definits com a delictes. També preveu mecanismes de protecció de les víctimes.

Dins del **Codi Penal Espanyol**, entre els diversos delictes que es poden cometre en l'àmbit del maltractament infantil, els que tenen més rellevància són els següents:

- Maltractament en l'àmbit familiar (art. 153)
- Maltractament habitual en l'àmbit familiar, que comprèn també les persones internes en institucions. Art.173.2.
- Homicidi i assassinat. Art.138 a 142.
- Lesions, que poden ser delictes (art.147 a 151) o falta (art. 617.1), depenent de si són de les que requereixin tractament mèdic.
- Tracte degradant (art 172).
- Amenaces, que poden ser delictes (art. 169 i 171) o falta (art. 620).
- Coaccions, que poden ser delictes (art. 172) o falta (art. 620).
- Delictes contra la llibertat i indemnitat sexual, que inclouen agressions sexuals (art. 178 a 180), abusos sexuals (art. 181 – 183), assetjament sexual (art. 184), exhibicionisme i provocació sexual (art. 185 i 186) i delictes relatius a la prostitució, pornografia infantil i corrupció de menors (art. 187 al 190). Es consideren en tot cas abusos sexuals no consentits els que s'executen sobre menors de tretze anys, amb independència que el/la menor hagi donat el seu consentiment o no. També es consideren abusos sexuals els casos on el consentiment s'obté mitjançant abús de superioritat o engany. Des de 2010 s'ha agreujat la resposta penal prevista per als casos d'agressió i abús sexual de menors de 13 anys i s'ha tipificat el delictes d'assetjament a través de les tecnologies de la informació i la comunicació (art. 183 bis).
- Abandó de família (art. 226)
- Abandó d'un menor (art. 229)
- Abandó temporal d'un menor (art. 230)

Per als delictes esmentats, el Codi preveu penes de presó i en la major part s'hi poden imposar com a penes accessòries les prohibicions següents (art. 57 en relació amb l'art. 48):

- La privació del dret a residir en determinats llocs o accedir-hi.
- La prohibició d'aproximar-se a la víctima, o als familiars i les altres persones que determini el/la jutge/essa o tribunal.
- La prohibició de comunicar-se amb la víctima, o amb els familiars i les altres persones que determini el/la jutge/essa o tribunal.

També es preveu la possibilitat d'imposar a l'autor la pena d'inhabilitació professional, que pot afectar a mestres i professors si han comés el delicte en l'exercici de la seva professió.

Des de 2010 es pot imposar també al condemnat la mesura de seguretat de llibertat vigilada que que s'hauria d'executar un cop hagi acabat de complir la pena de presó.

Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal.

Com a novetat més important, s'eleva l'edat de consentiment sexual als setze anys. D'aquesta manera, la realització d'actes de caràcter sexual amb menors de setze anys serà considerada, en tot cas, com un fet delictiu, excepte que es tracti de relacions consentides amb una persona pròxima al menor per edat i grau de desenvolupament o maduresa. En el cas dels menors d'edat –de menys de divuit anys– però majors de setze anys, constituirà abús sexual la realització d'actes sexuals intervenint engany o abusant d'una posició reconeguda de confiança, autoritat o influència sobre la víctima.

A més, l'**Art. 262 de la Llei d'Enjudiciament Criminal** (Llibre II. Del sumari. Títol I. De la denúncia) estableix l'obligació de denunciar tots els delictes públics: *“Los que por razón de sus cargos, profesiones u oficios tuvieren noticia de algún delito público, estarán obligados a denunciarlo inmediatamente al Ministerio fiscal, al Tribunal competente, al Juez de instrucción y, en su defecto, al municipal o al funcionario de policía más próximo al sitio, si se tratare de un delito flagrante”*. Aquesta obligació afecta tots els delictes contra la vida i contra la integritat física i moral (lesions i maltractaments) i relatius a la prostitució i pornografia infantil.

Els delictes d'agressions i abusos sexuals han de ser perseguits a instància dels representants legals o del Ministeri Fiscal. Els centres escolars o aquells que en tinguin coneixement haurien de comunicar-los a la Fiscalia.

A més, l'art. 450 preveu la imposició de penes de presó i multa a aquells que no impedeixin un delicte que afecti la vida, la integritat, salut, llibertat o llibertat sexual de les persones, o que no acudeixin a les autoritats per a que aquestes ho impedeixin. El que es castiga no és el mer fet de no denunciar, sinó de no impedir que es cometi el delicte amb una intervenció immediata i sense risc propi.

RESPONSABILITAT CIVIL

Els articles 109 i 116 del Codi Penal preveuen que les persones responsables d'un delicte o falta ho són també civilment. A més, l'art 120 preveu també la condemna com a responsable civil subsidiari de les persones naturals o jurídiques pels delictes comesos en els establiments dels que siguin titulars, quan per parts dels seus directors o administradors o dels seus empleats s'hagin infringit normes o reglaments relacionades amb el delicte. Amb base en

aquesta disposició, diversos Tribunals, entre els quals l'Audiència Provincial de Barcelona, han condemnat propietaris d'escoles, entre ells algunes congregacions religioses, com a responsables civils subsidiaris en casos d'abusos sexuals comesos per mestres o per monitors d'activitats de lleure. El fet que el delicte s'hagi comès en el centre docent i en horari escolar han estat en aquests casos el criteri determinant. La jurisprudència tendeix a declarar responsabilitat civil basant-se en una culpa genèrica derivada de la selecció del personal que ha comès el delicte (culpa "*in eligendo*"). El responsable civil subsidiari està obligat a pagar a favor de la víctima la indemnització fixada per concepte de danys físics o morals quan no pugui fer-se efectiva amb el patrimoni dels obligats principals, que són els autors i còmplices del delicte.

5. RECURSOS D'INTERÈS

Unitats de detecció i avaluació:

UNITAT FUNCIONAL D'ABUSOS A MENORS (UFAM)
HOSPITAL DE SANT JOAN DE DÉU
Dr. Jordi Pou (Cap de la Unitat)

UNITAT DE PEDIATRIA SOCIAL
HOSPITAL GERMANS TRIAS I PUJOL
Dr. Antoni Natal (Cap de la Unitat)

Associacions catalanes d'atenció a les víctimes:

FUNDACIÓ VICKI BERNADET
Pl. Urquinaona 4, ppal 1^a
08010 Barcelona
www.fbernadet.org

ASSOCIACIÓ CATALANA PER LA INFÀNCIA MALTRACTADA (ACIM)
C. Nàpols 137, 3r pis
08013 Barcelona
www.acim.es

Grups de recerca en l'àmbit de la victimització sexual infantil:

Nacionals:

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA
Dr. Félix López Sánchez

UNIVERSIDAD DEL PAÍS VASCO
Dr. Enrique Echeburúa Odriozola

UNIVERSIDAD DE GRANADA
Dr. José Cantón Duarte
Dra. Rosario Cortés Arboleda
Dr. David Cantón Cortés

UNIVERSITAT DE BARCELONA
GRUP DE RECERCA EN VICTIMITZACIÓ INFANTIL I ADOLESCENT (GREVIA)
Dra. Noemí Pereda Beltran

Internacionals:

CRIMES AGAINST CHILDREN RESEARCH CENTER
UNIVERSITY OF NEW HAMPSHIRE
Dr. David Finkelhor

DOCUMENT D'ACCEPTACIÓ

A _____ a _____ de _____ de _____

En compliment del que s'estableix en el Protocol de Prevenció dels Abusos Sexuals en l'àmbit del lleure del Departament de Joventut de la Generalitat de Catalunya ,

jo _____

amb DNI /NIE _____

I en funció de les meves responsabilitats com a:

- Monitor
- Director

Signo aquest document com a comprovant d'haver llegit i de complir el que s'hi estableix,

Signants,

Interessat/da

Responsable del centre o entitat

Nom _____ i _____

Cogno _____ Nom _____ i _____ Cogno _____

DNI/ NIE _____

DNI/ NIE _____

Aquest protocol s'ha elaborat gràcies a la participació i col·laboració de:

Amb el suport de:

Amb el suport de _____

